ARALASH TA'LIM TEXNOLOGIYALARI VA ULARNING BO‘LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDAGI O‘RNI

Panjiyev Ulug‘bek Rustamovich
Qarshi xalqaro universiteti prorektori

Annotatsiya

Ushbu ishda aralash ta’lim texnologiyasi tushunchasi haqida fikr yuritilgan, ushbu ta'lim texnologiyasini ta'lim jarayoniga joriy etishning shart-sharoitlari, afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilingan, shuningdek, aralash ta'limni amalga oshirishda talab qilinadigan kompetentsiyalar va o‘qituvchining roli tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: aralash ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o'qituvchi, kompetentsiyalar, texnologiyalar, ta'limni individualizatsiya qilish.

Аннотация

В данной работе рассмотрено понятие технологии смешанного обучения, проанализированы условия, преимущества и недостатки внедрения данной

образовательной технологии в учебный процесс, а также проанализированы компетенции, необходимые при реализации смешанного обучения и роль преподавателя. сделанный

Ключевые слова: смешанное образование, информационно-коммуникационные технологии, педагог, компетенции, технологии, индивидуализация образования.

Annotation

In this work, the concept of blended learning technology is considered, the conditions, advantages and disadvantages of introducing this educational technology into the educational process are analyzed, as well as the competencies required in the implementation of blended learning and the teacher's role are analyzed. done

Keywords: mixed education, information and communication technologies, teacher, competencies, technologies, individualization of education.

Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida malakali kadrlar yetishmasligi muammosi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu kadrlar innovatsion davlat loyihalarini yaratish va amalga oshirishda samarali ishtirok etish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Ularni tayyorlash uchun ta'lim va professional tayyorgarlik tizimini to'g'ri zamonaviylashtirish, ta'lim dasturlarini raqamli iqtisodiyotning dinamik ehtiyojlariga mos ravishda real vaqt rejimida yangilash zarur. Raqamli ta’lim vositalarini keng joriy etish, talabalarga o‘zlarining individual o‘quv rejasi bo‘yicha butun umr davomida o‘rganish ko‘nikmalarini taqdim etish va o‘rgatish zarur.

Zamonaviy ta'limda innovatsion texnologiyalar va usullarni qo'llash, zamonaviy universitetlarni klassik ta'lim interaktsiyalari va talabalarning o'z-o'zini o'rganish faoliyatini global raqamli makonda yaratish va rivojlantirishga qaratilgan raqamli ta'lim maydonlari roliga ega bo'lishi muammolari juda dolzarbdir.

Aralash o‘qitish texnologiyasi (blended learning) o‘qituvchi va talaba nuqtai nazaridan eng istiqbolli va qiziqarli zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan biridir. Shu o‘rinda, muhim xalqaro loyiha EDUCAUSE (AQSH) hisobotida “Oliy ta’limda texnologiyalarni joriy etishning asosiy tendensiyalari” nomli maqolada aralash o‘qitish texnologiyasi “oliy ta’limning jahon miqyosida qisqa muddatli rivojlanishidagi harakatlantiruvchi kuch” sifatida tilga olingan [1].

Aralash o‘qitish 2000-yillardan boshlab ko‘plab rivojlangan mamlakatlarda oliy va umumiy ta’lim tizimida keng tarqaldi va tashkil etilishida xilma-xillik oldi, “Aralash o‘qitish” (blended learning) atamasi XX asrning 90-yillarida adabiyotlarda tilga olinishi boshlandi [7]. Adabiyotlarda aralash o‘qitishning mohiyatini va klassifikatsiyalash shakllarini tushunish bo‘yicha yagona fikr yo‘q. Eng ma’noli ta’rif quyidagicha: aralash o‘qitish – bu o‘qituvchi bilan o‘qish (yuzma-yuz) va axborot texnologiyalarini qo‘llagan holda o‘qitishni birlashtiruvchi ta’lim yondashuvi bo‘lib, darslarda o‘qitish va masofaviy (elektron) ta’limning afzalliklarini birlashtirib, albatta, interaktiv elementni, talabalarning o‘z ta’lim jarayonining joyi, vaqti va shaxsiy yo‘nalishiga bo‘lgan nazoratini o‘z ichiga oladi.

Aralash o‘qitishni tashkil etish uchun asosiy texnologik baza sifatida o‘qitishni boshqarish tizimlari, masalan, LMS MOODLE xizmat qiladi. Ushbu tizim bir qator afzalliklarga ega: keng tarqalganligi, oddiy interfeysi, litsenziya talablarining yo‘qligi, ochiq dasturiy kod, ta’lim jarayonini tashkil etish uchun keng imkoniyatlar. Aralash o‘qitish, masofaviy (elektron) o‘qitish umumiy ta’lim jarayonining 25% dan 45% gacha bo‘lgan qismini tashkil qilganida sodir bo‘ladi. Bu holda o‘qituvchi kurs dasturiga o‘zgartirishlar kiritishi, masofaviy (elektron) shaklga o‘tkazilishi mumkin bo‘lgan mavzularni va savollarni ajratishi kerak. Keyinchalik, unga video va audio darslarni (taqdimotlarni qo‘shib), vazifalarni, holatlarni, o‘yinlarni (biznes, ro‘l o‘yinlari), munozaralar uchun mavzularni ajratish, o‘z-o‘zini nazorat qilish vazifalarini ishlab chiqish (testlar, mashqlar), nazorat savollarini, vazifalarni baholash mezonlarini ishlab chiqish, qo‘shimcha ta’lim kontentini (ilmiy maqolalar, videolektsiyalarga havolalar, konferensiyalarda chiqishlar yozuvlari, mualliflik huquqlariga rioya qilgan holda) tanlash va boshqalar maqsadlarga muvofiqdir. Aralash o‘qitish jarayoni an’anaviy va masofaviy (elektron) o‘qitishning quyidagi bosqichlarining o‘zaro almashinishidan iborat: 1) ko‘rsatish – tashkiliy masalalar, faoliyatni tartibga solish; 2) yo‘naltiruvchi – kirish darslari, o‘zaro aloqalar tizimi, vazifalarni belgilash; 3) namoyish – ko‘rgazmali material va konkret vaziyatlarni tahlil qilish; 4) mustahkamlash – mashqlar bajarish,

vazifalarni hal qilish, ko‘nikmalarni o‘zlashtirish; 5) yakuniy – natijalarni muhokama qilish, nazorat qilish, yakunlar chiqarish[4].

Aralash o‘qitish tashkil etilishiga qarab quyidagi turli modellarga ajratiladi:

I. Rotatsion modellar: Rotatsion model (Rotation model) - bu kurs yoki ta’lim predmetini o‘rganish doirasida talabalarning bir modeldan boshqa modelga o‘tishi (bu modellardan biri onlayn o‘qitish hisoblanadi) belgilangan jadval yoki o‘qituvchining ko‘rsatmasiga binoan sodir bo‘ladigan model. Rotatsion model to‘rt variantda amalga oshirilishi mumkin:

1. Stansiya rotatsiyasi (Station Rotation Model) yoki ichki sinf rotatsiyasi modeli. Ushbu model doirasida bir modeldan boshqa modelga o‘tish, onlayn o‘qitishni bir auditoriya ichida o‘z ichiga oladi.

2. Laboratoriya rotatsiyasi modeli (The Lab Rotation Model). Ushbu model doirasida auditoriyada ishlashdan onlayn laboratoriyadagi ishlarga rotatsiya amalga oshiriladi.

3. Teskari sinf modeli (The Flipped Classroom Model). Ushbu modelda pedagog tomonidan boshqariladigan turli modellardagi ta’lim ishlaridan masofaviy ishga onlayn resurslar bilan uyda yoki auditoriya tashqarisida o‘tish amalga oshiriladi.

4. Shaxsiy rotatsiya modeli (The Individual Rotation Model). Bu rotatsiya modellaridan farqi shundaki, talabada shaxsiy rotatsiya jadvali (playlist) bo‘lib, bu jadval auditoriyadagi mavjud bo‘sh modellar bilan to‘g‘ri kelmasligi mumkin.

II. Nerotatsion modelllar: Moslashuvchan model (The Flex) — bu modelda masofaviy o‘qitish ta’lim jarayonining asosiy yo‘nalishi hisoblanadi, hatto ba’zi oflayn ta’lim ishlarini o‘z ichiga olgan bo‘lsa ham. Talabalar bir ta’lim ishidan boshqasiga individual ta’lim jadvaliga muvofiq o‘tadilar va asosan masofadan o‘qituvchiga murojaat qiladilar.

III. “Menyu” modeli (A La Carte Model) — bu modelda talabalar bir yoki bir nechta kursni to‘liq onlayn formatda masofaviy o‘qituvchining rahbarligida o‘rganadilar va shu bilan birga oflayn ta’lim faoliyatlarida ishtirok etishlari mumkin. Masofaviy o‘qitish OTM binosida yoki uning tashqarisida amalga oshirilishi mumkin.

IV. Boyitilgan virtual model (The Enriched Virtual Model) — bu aralash o‘qitishning OTM miqyosidagi modeli bo‘lib, har bir ta’lim predmetini to‘g‘ri va masofaviy qismlarga bo‘lishni o‘z ichiga oladi[5].

Dastlab ushbu modellar mantiqsiz tuyulishi mumkin, ammo ularning butun dunyo bo‘ylab qo‘llanilishi bo‘yicha uzoq muddatli tajribasi yuqori samaradorlikni ko‘rsatdi. Modellarning xilma-xilligi ularni har qanday bilim sohasiga moslashtirish imkonini beradi. Aralash o‘qitishning afzalliklari quyidagilardan iborat:

- Shaxsiylashtirish va texnologiyalashtirish (ta’lim vaqtini, joyini va sur’atini mustaqil boshqarish);
- Moslashuvchanlik (ta’lim jarayonida materiallarni taqdim etish va baholash mezonlarini tanlashdagi erkinlik);
- Vaqtni tejash;
- Turli shakldagi o‘quv vazifalarini samarali uyg‘unlashtirish (auditoriyada va masofaviy, mustaqil va jamoaviy ishlar);
- Keng ko‘lamli ta’lim elementlari to‘plami (masalan, LMS MOODLE orqali).

Biroq, aralash o‘qitishning ayrim kamchiliklari ham mavjud:

- Multimedia materiallarini tayyorlashga ko‘p vaqt sarflanishi;
- Ta’lim kontentini doimiy yangilashga alohida e’tibor berish zaruriyati;
- Masofaviy ta’lim texnologiyalari uchun texnik qo‘llab-quvvatlashning zarurligi;
- Ta’lim oluvchilarning motivatsiyasi va aralash o‘qitish uchun tayyorligi muhim omil hisoblanadi.

Aralash o‘qitish dasturlarini yaratishda mutaxassislar quyidagi innovatsion tamoyillarga asoslanishni tavsiya qiladilar:

- O‘quv guruhlarining geterogenligi (ya’ni, guruh tarkibining xilma-xilligi);
- Kurs mazmunining modullashtirilgan bo‘lishi;
- Turli sohalardagi mutaxassislarni jalb qilish (multyaktorlik).

Aralash ta’limni joriy qilishda faqat AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) ni tatbiq etish emas, balki talabalarni qoniqtirishga yo‘naltirilgan “talabaga yo‘naltirilgan yondashuv* muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv talabalarning mustaqil ishlashiga urg‘u berishni, media ta’limning pedagogik imkoniyatlaridan foydalanishni va moslashuvchan ta’lim jarayonini tashkil etishni taqozo etadi.

Ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri yangi raqamli formatdagi mutaxassislarni tayyorlash bo‘lsa, o‘qituvchi roli quyidagi yo‘nalishlarda o‘zgarishi kerak:

- Materialni bayon qilish va tushuntirishdan eng muhim va murakkab masalalarni yechishga qaratilgan chuqur ishlashga o‘tish (intervensiya);
- Umumiy vazifalardan tor ixtisoslikdagi muammolarni hal qilishga o‘tish;
- An’anaviy (bilimga asoslangan) ta’limdan innovatsion ta’limga o‘tish, bu esa talabaning tafakkuri va qadriyatlarini o‘zgartirishni taqozo etadi.

Shunday qilib, o‘qituvchilik faoliyati mazmuni yangi rollar bilan to‘ldiriladi: ta’lim beruvchi, ta’lim jarayoni ma’muri va yangi avlod ta’lim dasturlarini loyihalashtiruvchi sifatida. Shuningdek, klassik ta’lim usullari va talabalarning o‘z-o‘zini rivojlantirish faoliyatini integratsiya qilish amaliyotini samarali joriy etish uchun o‘qituvchilarning ushbu sohada ko‘nikmalarini kengaytirish zarur. aralash o‘qitishni amalga oshirishning pedagogik sharoitlari deganda, an’anaviy va masofaviy (elektron) ta’limni uyg‘unlashtirishga qaratilgan ta’lim jarayonini tashkil etish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlar majmui tushuniladi. Masalan, elektron ta’limni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish, aralash ta’lim texnologiyasini o‘quv jarayoniga joriy etishni tartibga soluvchi va rag‘batlantiruvchi normativ hujjatlarni tayyorlash, shuningdek, pedagogik xodimlarning AKT bilan ishlash malakasini oshirish dasturini amalga oshirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Кречетников, К.Г. Особенности организации смешанного обучения / К.Г. Кречетников // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – № 4. – С.88-93.

2. Марголис А.А. Что смешивает смешанное обучение? // Психологическая наука и образование. – 2018. – Том 23. – № 3. – С. 5–19.

3. Сморгунова, В.Ю., Калинина, Е.Ю. Современные образовательные технологии в обучении на юридическом факультете: формирование правосознания и становление профессионала / В.Ю. Сморгунова, Е.Ю. Калинина // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2019. – № 191. – С. 21–31.

4. Олейник, Е.В. Смешанное обучение: внедрение в образовательный процесс / Е.В. Олейник // Предпринимательское право. – 2019. –№ 3. – С. 75–79.